

סקר השפעת משבר נגיף הקורונה על ארגונים חברתיים בישראל

דו"ח מסכם | 21 באפריל 2020

משבר נגיף הקורונה פוגע בארגונים חברתיים רבים המהווים את התשתית החברתית של ישראל ומשרתים את החברה והכלכלה בישראל, ובפרט בארגונים המעניקים בדרך כלל שירותים לאוכלוסיות פגיעות בתחום הרווחה, החינוך, הבריאות, התרבות, הסביבה ועוד.

מנהיגות אזרחית, ארגון הגג של המגזר השלישי הקים, עם פרוץ המשבר את **"החמ"ל של המגזר השלישי"**. במסגרת זו, הארגון פועל ללא לאות מול הממשל, הקרנות והפילנתרופיה, המגזר העסקי והציבור הרחב, וכמובן מול הארגונים עצמם – אותם הוא מייצג, על מנת לסייע להם להמשיך לפעול לטובת המוטבים והאוכלוסיות המוחלשות, נטולי רשת הבטחון, הראשונים להיפגע.

במסגרת זו ביקש ארגון מנהיגות אזרחית לאסוף מידע עדכני על סוגי הפגיעה שהארגונים החברתיים סופגים בעת הזו ועל היקפה, כחלק מהעבודה בועדת המשנה לשולחן העגול במשרד רוה"מ, למתן מענים מגזריים לארגוני המגזר השלישי. ארגון **שיתופים** נרתם למשימה וסייע **בבניית שאלון מותאם למטרה זו**. במסגרת השאלון, נשאבו נתונים רשמיים מאתר גיידסטאר על אודות מאפייני הארגונים והשאלון הופץ לכל הארגונים החברתיים הרשומים בישראל ברשתות החברתיות ובעזרת רשימות התפוצה של מנהיגות אזרחית, **גיידסטאר**, **מידות**, **פורום הקרנות**, **אלכ"א-ג'וינט**, **שיתופים** ועוד.

הסקר הושק ביום 2.4.2020 ונסגר ביום 19.4.2020. במהלך התקופה נרשמו 1,193 כניסות, 143 ארגונים מילאו את השאלון באופן חלקי בלבד, ו-308 ארגונים מילאו את השאלון במלואו. הממצאים המובאים כאן מבוססים על תשובותיהם של כל 308 הארגונים המשיבים, אלא אם צוין אחרת. בנוסף, נעשה שימוש בנתונים אודות מחזור הכנסות שנתי, אשר התקבלו מגיידסטאר, אלא אם הארגונים המשיבים ציינו נתון אחר. הארגונים המשיבים חולקו לשתי קבוצות שוות. זאת, על פי מיקומם – מעל או מתחת לחציון ההכנסות השנתיות של כלל הארגונים במדגם. חציון ההכנסות של הארגונים במדגם עמד על 1.8 מיליון ₪, ולפיכך "ארגונים גדולים" בדו"ח זה הם אלה אשר הכנסותיהם גבוהות מ-1.8 מיליון ₪ בשנה, ו"ארגונים קטנים" הם אלה אשר הכנסותיהם נמוכות מ-1.8 מיליון ₪ בשנה.¹

ניתוח הנתונים והממצאים נערך באמצעות מעבדת מחקר לנתוני פילנתרופיה, **במכון למשפט ופילנתרופיה**, **בפקולטה למשפטים**, **אוניברסיטת תל אביב**.

מבוא

ארגוני המגזר השלישי או ארגונים חברתיים בישראל מהווים שחקן משמעותי ברשת הביטחון החברתית שמוצעת לאוכלוסייה; משקלם בהספקת שירותים חברתיים (רווחה, בריאות, חינוך, תרבות) גדל בעקבות תהליכי ההפרטה של העשורים האחרונים. משום כך, אין להתעלם מנחיצותם של ארגונים אלה והשירותים שהם מספקים בימים כסדרם, קל וחומר בעתות משבר, בפרט משבר נגיף הקורונה אשר מגביר את הדרישה לשירותים חברתיים ומאיים על הביטחון הסוציאלי בקרב קבוצות רבות בציבור הישראלי.

משבר נגיף הקורונה מלווה בפגיעה כלכלית חריפה במשק כולו. ארגוני המגזר השלישי נפגעים במיוחד בשל התלות שלהם באחד משלושה מקורות מימון עיקריים: תרומות שהענקתן עשויה להצטמצם בעת משבר כלכלי, הכנסות ממכירת מוצרים ושירותים שעשויות להיפגע בשל הנחיות הסגר שכרוכות במשבר, או תקציבים ממשלתיים (תמיכות, מענקים וחוזים) שהוקפאו בשל המשבר. יתרה מכך, משבר נגיף הקורונה התפרץ על רקע מצוקה תקציבית מתמשכת של הארגונים המספקים שירותים חברתיים, שנבעה מהגבלת התשלומים הממשלתיים עבור השירותים, בהעדר תקציב מדינה מאושר מזה חודשים ארוכים.

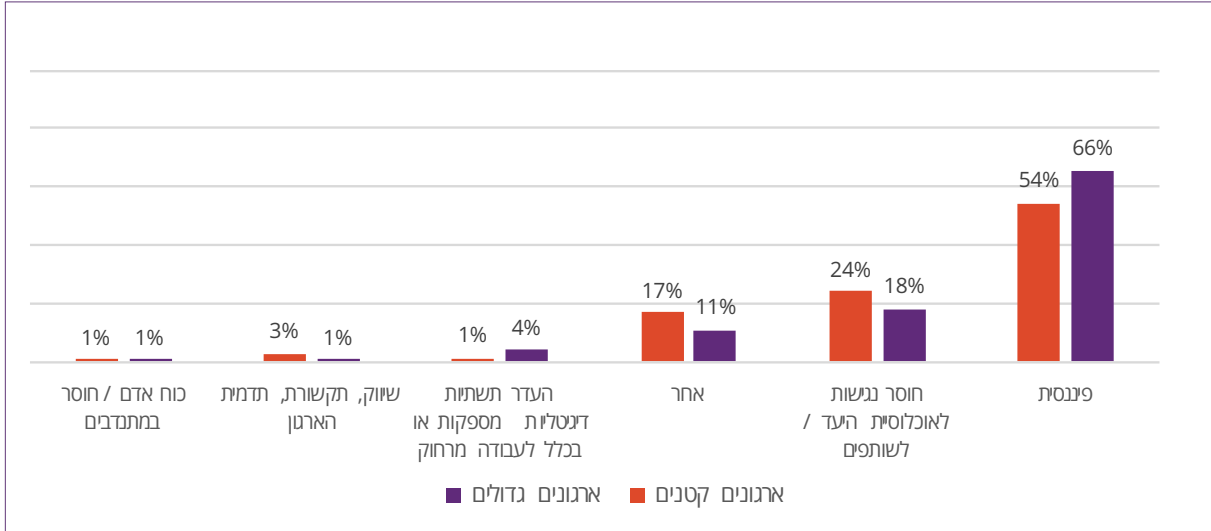
עם התפרצות המשבר, החלו להיערם עדויות על פגיעה קשה ביכולתם של ארגוני המגזר השלישי להמשיך להציע את מגוון השירותים החברתיים באותו האופן שבו הוצעו קודם לכן. הסקר שממצאיו מובאים להלן נועד לבחון בצורה מיידי ושיטתית את סוג והיקף הפגיעה בארגונים. עיון בממצאים מראה כי הפגיעה הפיננסית, בשל הקפאת תשלומים ממשלתיים או בשל צמצום התרומות או בשל המניעה מלמכור שירותים ומוצרים כרגיל, היא רחבה ומדווחת על ידי 66% מן הארגונים הגדולים ו-54% מן הארגונים הקטנים. אחת התוצאות המסתברות של פגיעה זו, כמו גם הנחיות הריחוק החברתי, היא צמצום ניכר בהיקף כוח העבודה של הארגונים החברתיים, כך שב-70% מהארגונים צומצם היקף העבודה בשכר ו-55% מהעובדים הוצאו לחל"ת או פוטרו בממוצע בכל ארגון. **מובן שאלה מביאים עמם פגיעה אנושה ביכולת לספק את השירותים החברתיים, ואכן 85% מן הארגונים מדווחים על פגיעה כאמור.**

המשבר פוגע בארגונים בצורה כה אנושה, עד כי 39% מן הארגונים מעריכים בסבירות בינונית עד גבוהה כי לא ישרדו את המשבר.

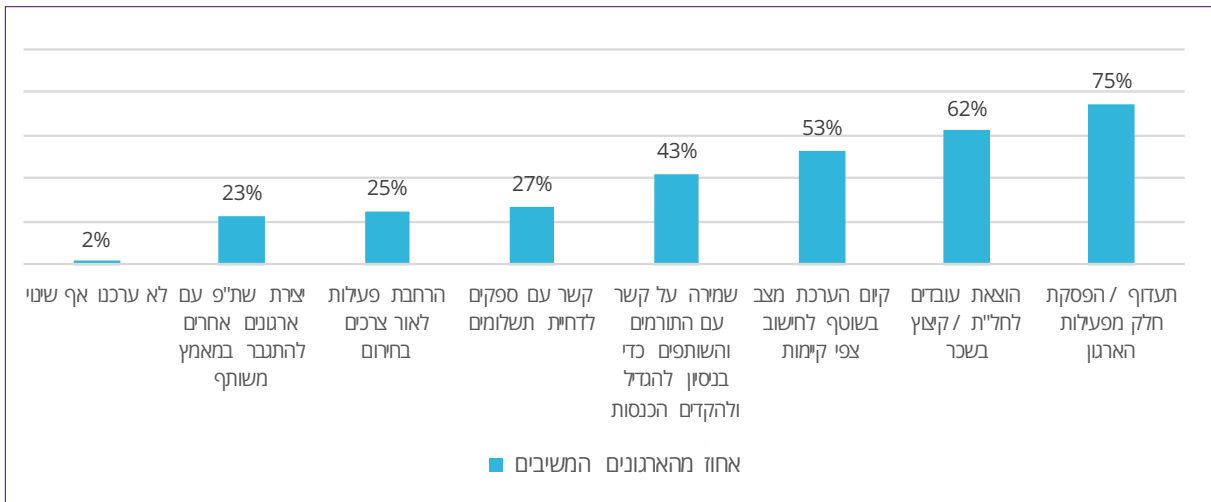
פירוט של הממצאים הללו ונתונים נוספים כגון דרכי התמודדות, היבטים חיוביים כגון הצטרפות מתנדבים חדשים למגזר וגם התייחסות לפעולות סיוע שניתן לנקוט בהן – מובאים להלן בסדרת שאלות ותשובות בתקווה שיישמע קולם של ארגוני המגזר השלישי.

ההשפעה המיידית של משבר הקורונה על הארגונים

1. מה הבעיה הכי גדולה של הארגון בעת הזו?

2. כיצד פועל הארגון כדי להתמודד עם הבעיה?

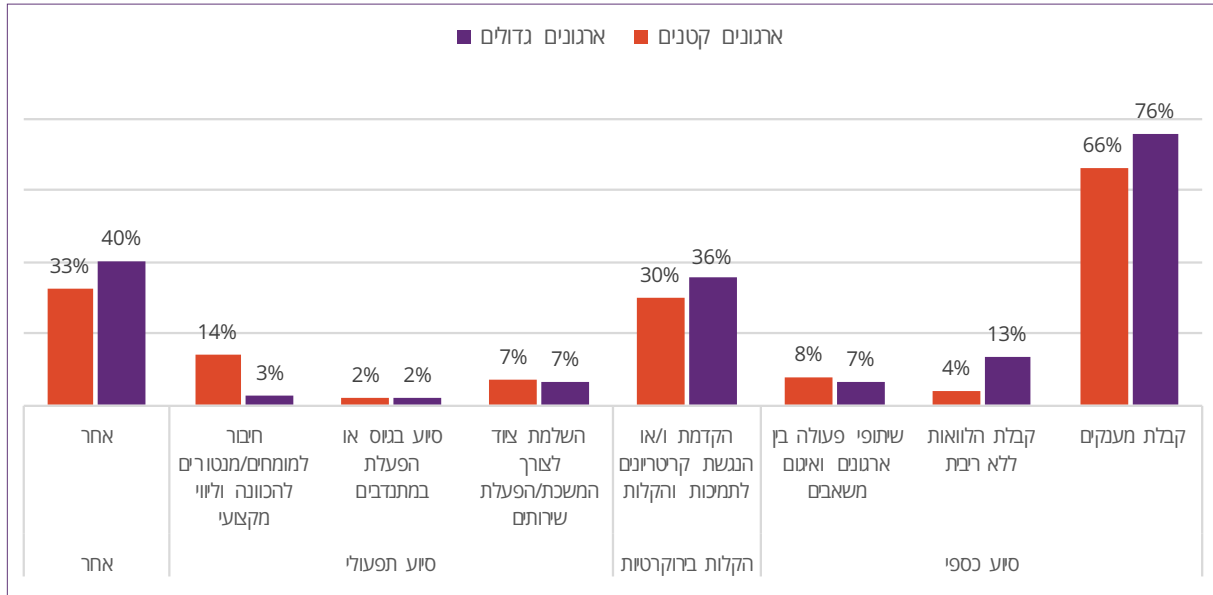
* התשובות מסתכמות ליותר מ-100% משום שניתן היה לבחור יותר מתשובה אחת.

66% מן הארגונים הגדולים ו-54% מן הארגונים הקטנים מדווחים כי הבעיה העיקרית עמה הם מתמודדים בעת המשבר היא **בעיה פיננסית**. בהתאם לכך, 75% מן הארגונים עורכים תיעדוף מחודש ביחס לפעילויותיהם ומפסיקים חלק מן הפעילות במידת הצורך. זאת ועוד: נראה שהבעיה הפיננסית הביאה לכך ש-62% מן הארגונים הוציאו עובדים לחל"ת או ערכו קיצוצים בשכר ו-27% מן הארגונים פנו לספקים שונים בבקשה לדחות תשלומים.

באופן מתבקש, הסיוע הנדרש המשמעותי ביותר בתקופה זו הוא בקבלת מענקים (ל-76% מן הארגונים הגדולים ול-66% מן הארגונים הקטנים), או בהקדמת תשלומי מענקים ותמיכות והגמשת הקריטריונים לשם כך (36%, ו-30% בהתאמה).

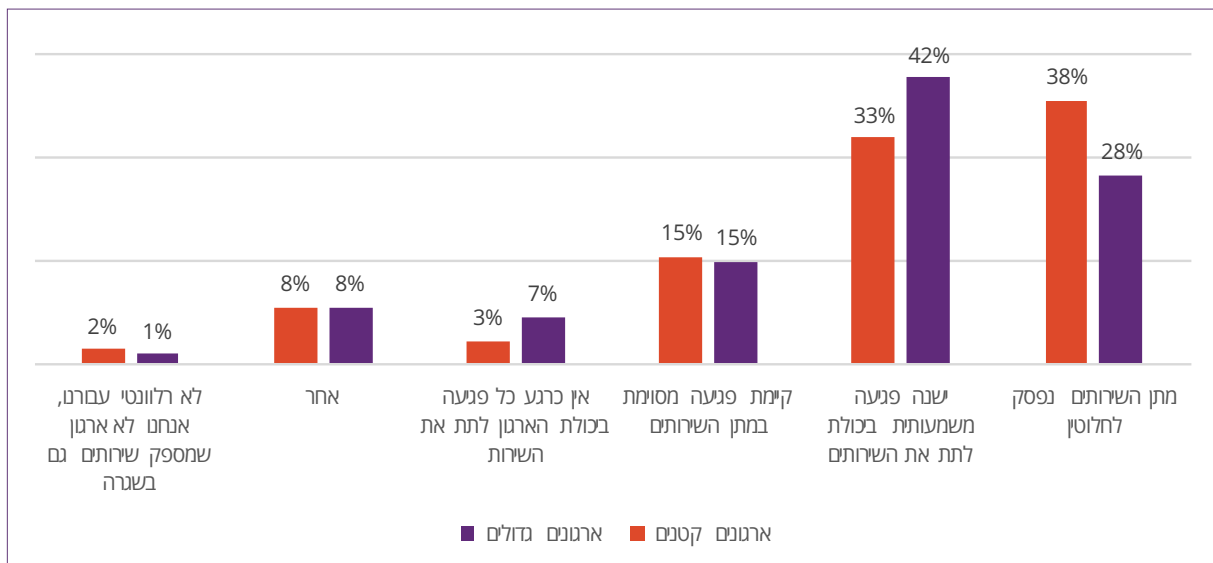
מעניין שבסיוע "אחר" מרבית הארגונים ציינו גורם סיוע תפעולי. כך למשל: הקלות בסגר, סיוע בהקמה של מערך דיגיטלי, סיוע בהסבת הפעילות לפעילות אחרת. לא פחות מפתיע, שהארגונים הקטנים דווקא מעוניינים לקבל סיוע ("אחר") שהוא בעיקר תפעולי, ואילו הארגונים הגדולים מעדיפים סיוע ("אחר") שהוא כספי.

3. מה מהפעולות הבאות תוכל לסייע לארגון בצורה הכי משמעותית בתקופה זו?

* התשובות מסתכמות ליותר מ-100% משום שניתן היה לבחור יותר מתשובה אחת.

4. כיצד משפיע משבר הקורונה על יכולתו של הארגון לתת שירות לאוכלוסיות היעד שלו?

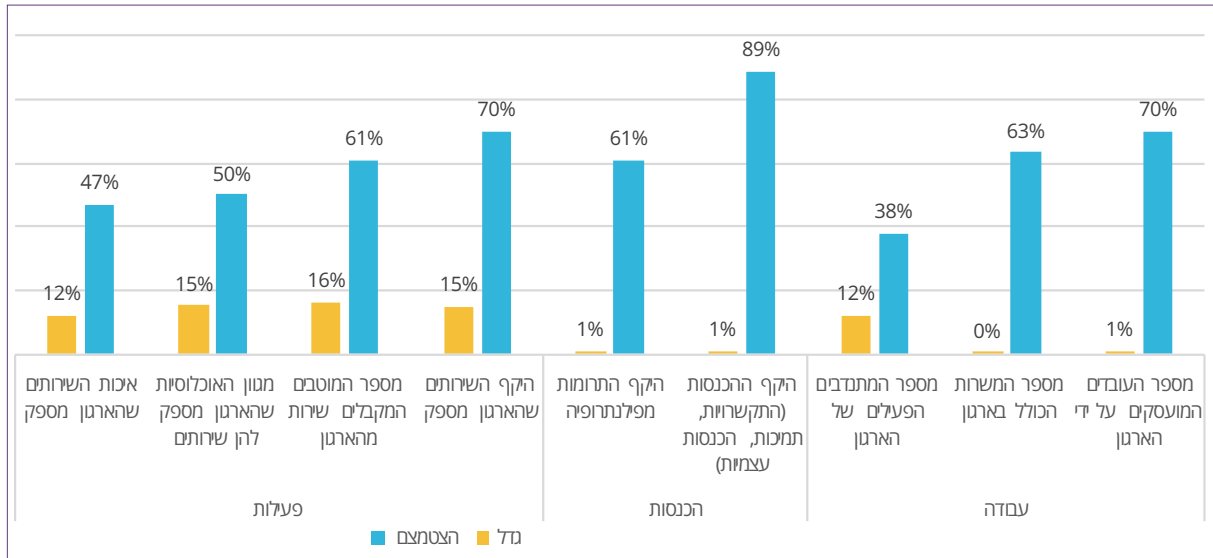

* התשובות מסתכמות ליותר מ-100% משום שניתן היה לבחור יותר מתשובה אחת.

85% מן הארגונים הגדולים ו-86% מן הארגונים הקטנים נפגעו.

ביותר משני שלישי מן הארגונים היכולת לספק שירותים נפגעה משמעותית או שהופסקה לחלוטין (70%, ו-71% בהתאמה). בארגונים קטנים הפגיעה חמורה יותר במובן זה שהופסקה לחלוטין בקרב 38% מן המשיבים.

5. האם העבודה, ההכנסות והפעילות הצטמצמו או גדלו?

הצטמצמו הכנסות – 89% מן הארגונים מדווחים על צמצום הכנסות מהמדינה והכנסות עצמיות.

61% מן הארגונים מדווחים על צמצום הכנסות מתרומות.

הצטמצם היקף העבודה בשכר – בקרב כ-70% מהארגונים;

פעילות ההתנדבות הצטמצמה גם היא, אך רק בקרב 38% מהארגונים.

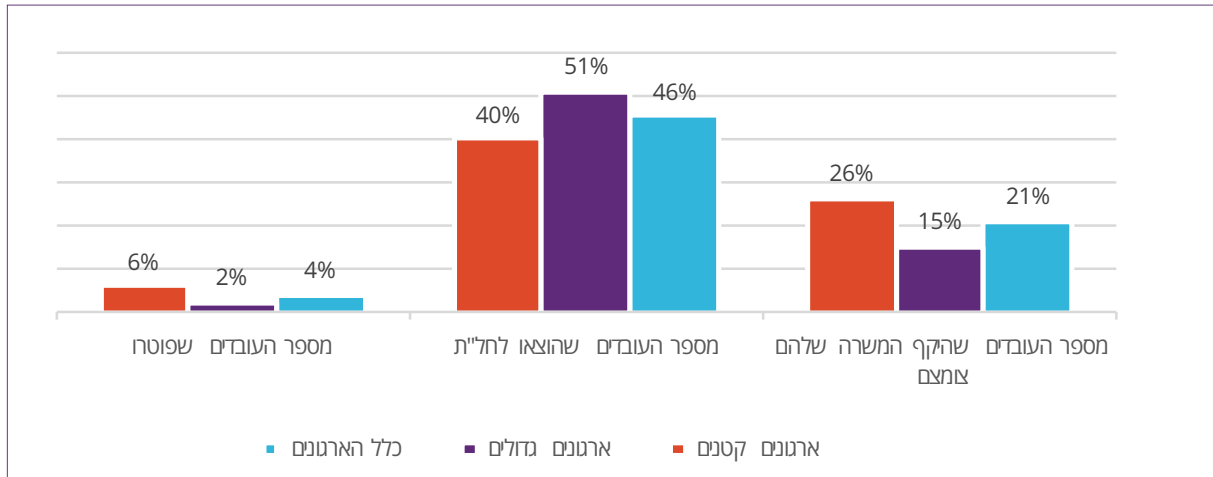
הצטמצם היקף השירותים שהארגון מספק – בקרב 70% מהארגונים.

ב-61% מהארגונים קטנו מספר המוטבים המקבלים שירותים, ו-47% מהארגונים גם מדווחים על ירידה באיכות השירותים שהארגון מעניק.

עם זאת, במקרים מסוימים **חל גידול בהיקף השירותים** – בקרב כשישית מהארגונים (15%), דווקא גדל היקף השירותים שהארגון מספק (כולל מספר מוטבים ומגוון אוכלוסיות), זאת בהסתמך על גידול בפעילות ההתנדבותית.

לסיכום: נראה שלמעלה משני שלישי מהארגונים צמצמו את פעילותם, לעומת כשישית מהארגונים שהרחיבו פעילות. זאת כאשר ברוב המכריע של הארגונים הצטמצמו ההכנסות (אצל רובם באופן משמעותי), ובכמעט שני שלישי מהארגונים גם צומצמה העבודה (בעיקר בשכר).

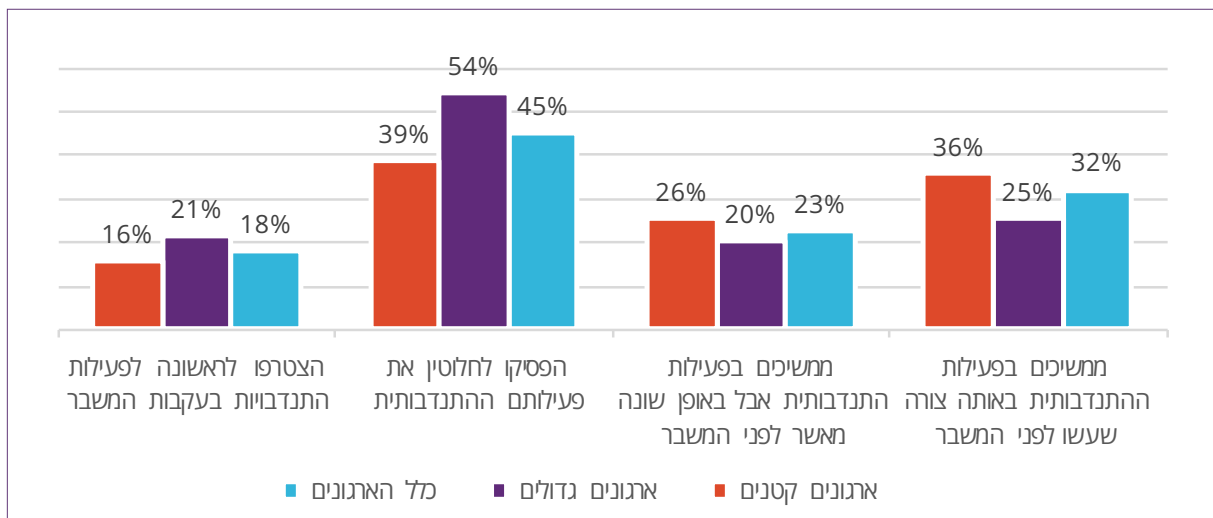
6. אילו שינויים נעשו בהיקף העבודה בשכר?

n = 285 *

כמעט מחצית העובדים הוצאו לחל"ת (46% בממוצע לארגון), ל-21% צומצם היקף המשרה, ועוד 4% פוטרו. בארגונים הקטנים, מטבע הדברים, היקף העבודה מצומצם יותר מלכתחילה (בחמישית מהארגונים הקטנים אין כלל עובדים בשכר), אך בארגונים הקטנים אשר בהם יש עובדים, צמצום היקף המשרה והפיטורים היו חריפים עוד יותר (26% מהעובדים צמצמו בממוצע לארגון קטן, ו-6% פוטרו).

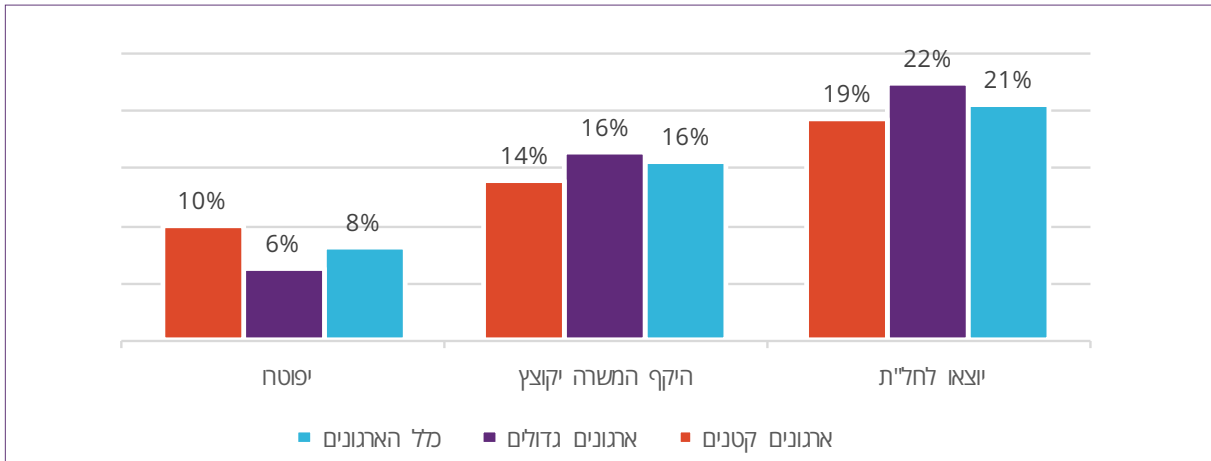
7. אילו שינויים נעשו בהיקף ההתנדבות ובאופיה?

n = 238 *

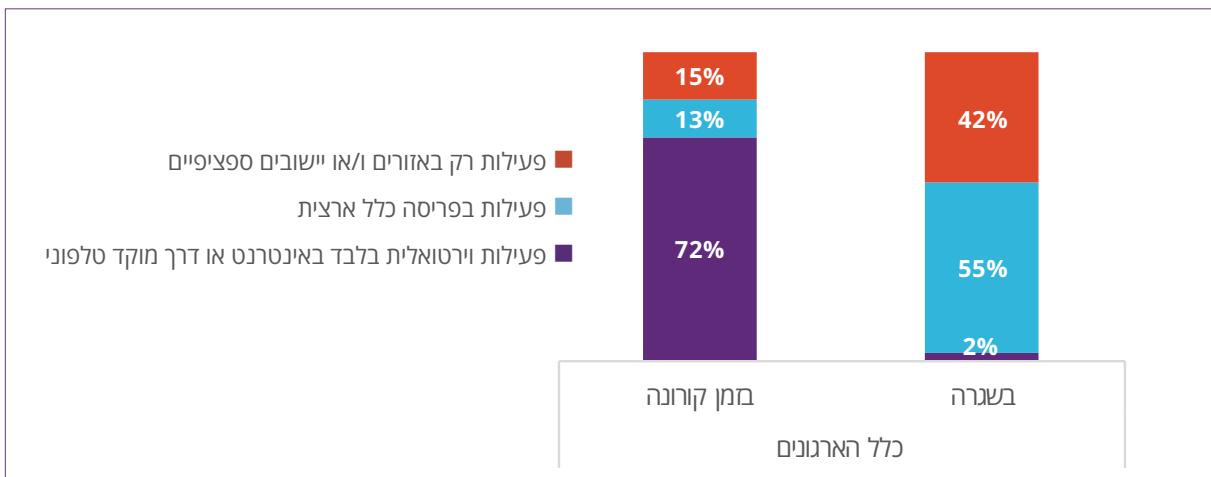
ב-83% מהארגונים היו מתנדבים לפני המשבר. בארגונים אלה, רק שליש (32%) מהמתנדבים (בממוצע לארגון) ממשיכים להתנדב כרגיל. כמעט מחצית מהמתנדבים (45% בממוצע לארגון) הפסיקו את פעילותם לחלוטין, ועוד כרבע (23%) שינו את אופן ההתנדבות. יחד עם זאת, בעקבות המשבר הצטרפו מתנדבים חדשים לכלל הארגונים (בהיקף של 18% לארגון בממוצע). הפגיעה בהתנדבות חריפה יותר דווקא בארגונים הגדולים בהם הופסקה לחלוטין 54% מפעילות ההתנדבות.

8. אילו שינויים צפויים בהיקף העבודה בשכר בחודש הקרוב?

ב־70% מהארגונים צפוי צמצום כלשהו בהיקף העבודה בחודש הקרוב. 21% מהעובדים (בממוצע לארגון) יוצאו לחל"ת, היקף המשרה יקוצץ לעוד 16% מהעובדים, ו־8% נוספים מהעובדים יפוטרו.

9. כיצד נפרסת פעילות הארגון בשגרה ובזמן קורונה?

* n = 288

בעתיו של משבר הקורונה הרוב המכריע של הארגונים עבר מפעילות בפריסה ארצית ואזורית לפעילות **וירטואלית** (מ־2% ארגונים שפעלו בשגרה במרחב הווירטואלי ל־72% בזמן קורונה). השינוי קיצוני אף יותר בקרב הארגונים הקטנים.

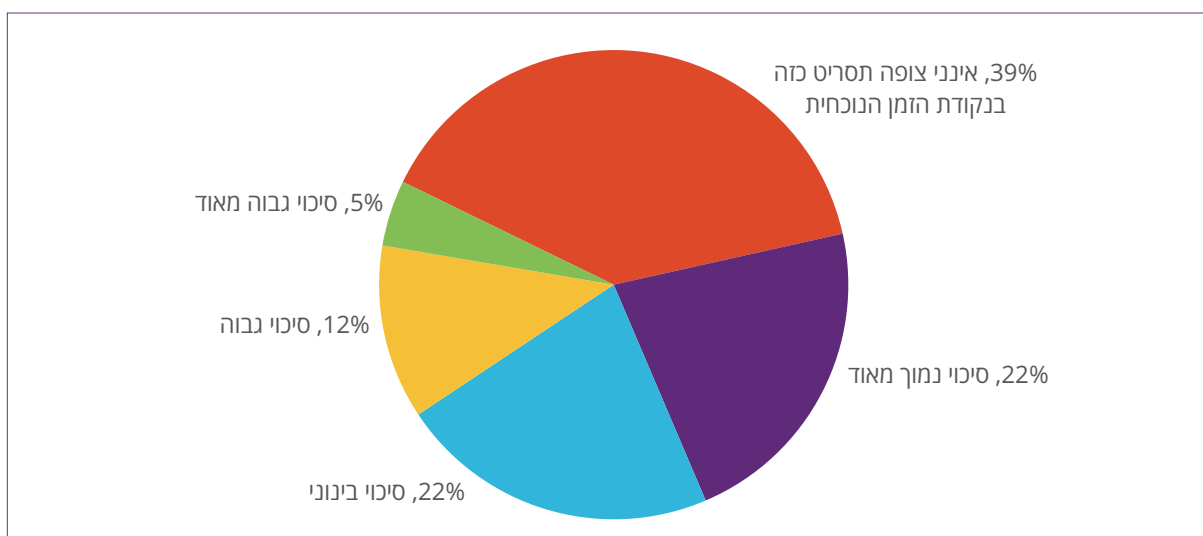
בעתות שגרה, 55% מכלל הארגונים המשיבים פעלו בפריסה **ארצית**, אך בזמן קורונה היקף הפעילות בפריסה ארצית הצטמצם לכדי 13% מן הארגונים בלבד.

בזמן שגרה שני שלישי מהארגונים הפועלים בפריסה **אזורית** פועלים בצפון (25%), באזור ירושלים (22%), ובמרכז (20%). בהקשר זה אפשר לציין כי בשגרה, הארגונים הקטנים נוטים יותר לפעול בפריסה אזורית וביישובים ספציפיים (46% מהארגונים הקטנים לעומת 37% מהארגונים הגדולים).

מסקנה: בעקבות משבר הקורונה, בטווח הזמן המיידי, הפעילות נפגעה במידה משמעותית, אך עדיין חלק מהפעילות מתקיימת (ובחלק מהמקרים אף הורחבה). עם זאת, בהיעדר הכנסות ובמחסור בעובדים בשכר – הארגונים פועלים כמעט בלי חמצן.

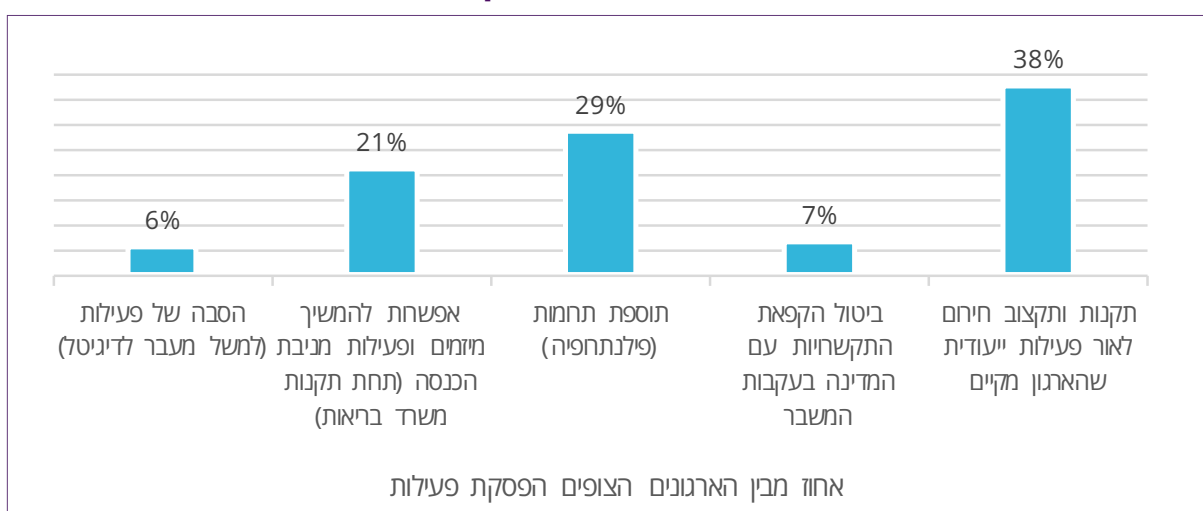
מה צופים הארגונים באשר להישרדותם בעתיד?

10. מה הסיכוי שהארגון ייאלץ להפסיק את פעילותו באופן מוחלט בעקבות משבר הקורונה?

39% מכלל הארגונים צופים שיש סיכוי בינוני, גבוה, או גבוה מאוד שיאלצו להפסיק פעילותם באופן מוחלט. **שני שלישי מתוכם צופים שהדבר יתרחש כבר בחצי השנה הקרובה.**

11. אילו פעולות יאפשרו להמשיך את הפעילות?

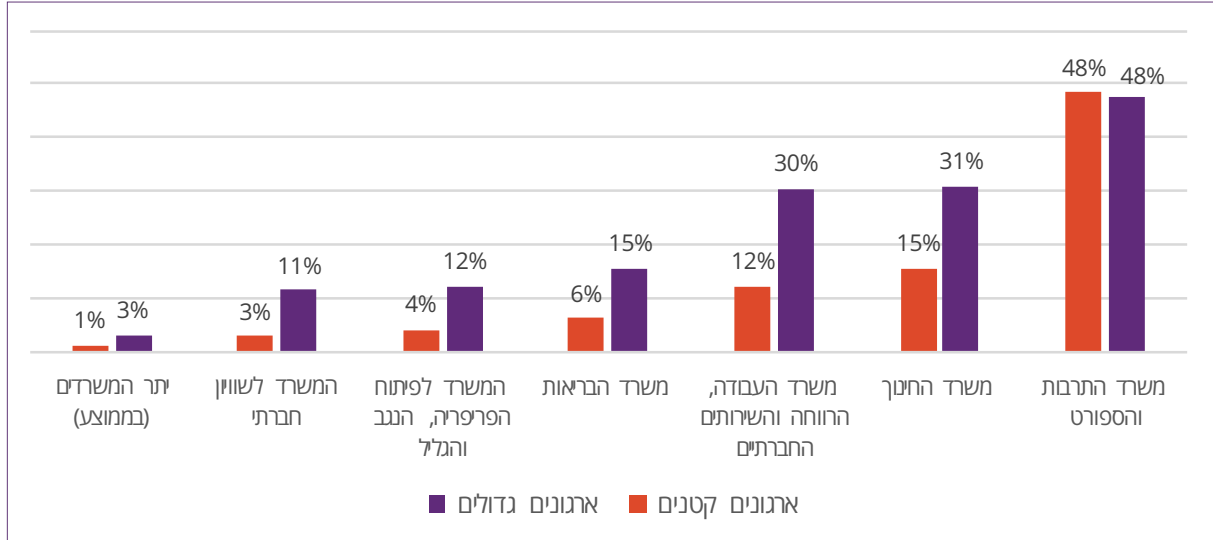

* n = 119

45% מהארגונים הצופים שיאלצו להפסיק פעילות, מקווים למזור בדמות סיוע ממשלתי (בין אם בתקצוב חירום או בביטול הקפאת התקשורת); 29% מהם מקווים לסיוע מהפילנתרופיה; ועוד 27% מוצאים מזור אפשרי בהמשכיות בפעילות מניבת הכנסה (תחת תקנות משרד בריאות). חשוב להדגיש כי רמת הוודאות לגבי העתיד נמוכה במיוחד בארגונים הקטנים, שם רק ב־53% מהארגונים צופים שלא יאלצו לסגור את פעילותם בעקבות המשבר (לעומת 69% מהארגונים הגדולים שצופים שהפעילות תימשך למרות המשבר).

מאפיינים ארגוניים טרום משבר הקורונה

12. עם איזה משרד או רשות ממשלתית אתם עובדים?

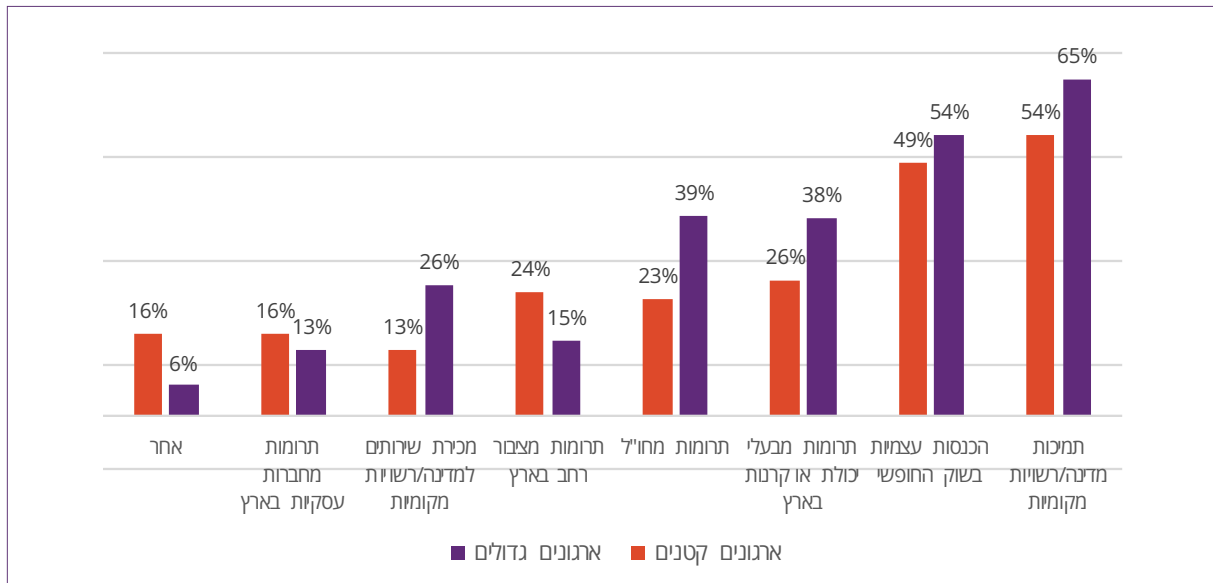

* התשובות מסתכמות ליותר מ-100% משום שניתן היה לבחור יותר מתשובה אחת

95% מהארגונים הגדולים ו-80% מהארגונים הקטנים עובדים עם רשות ממשלתית כלשהי; כל ארגון גדול עובד עם שתי רשויות ממשלתיות בממוצע, וכל ארגון קטן עם רשות אחת בממוצע.

כמעט מחצית מכלל הארגונים המשיבים עובדים עם משרד התרבות והספורט.² כ-30% מהארגונים הגדולים עובדים עם משרד החינוך ועם משרד הרווחה, לעומת 15% ו-12% (בהתאמה) מבין הארגונים הקטנים.

13. מהם מקורות ההכנסה העיקריים של הארגון?

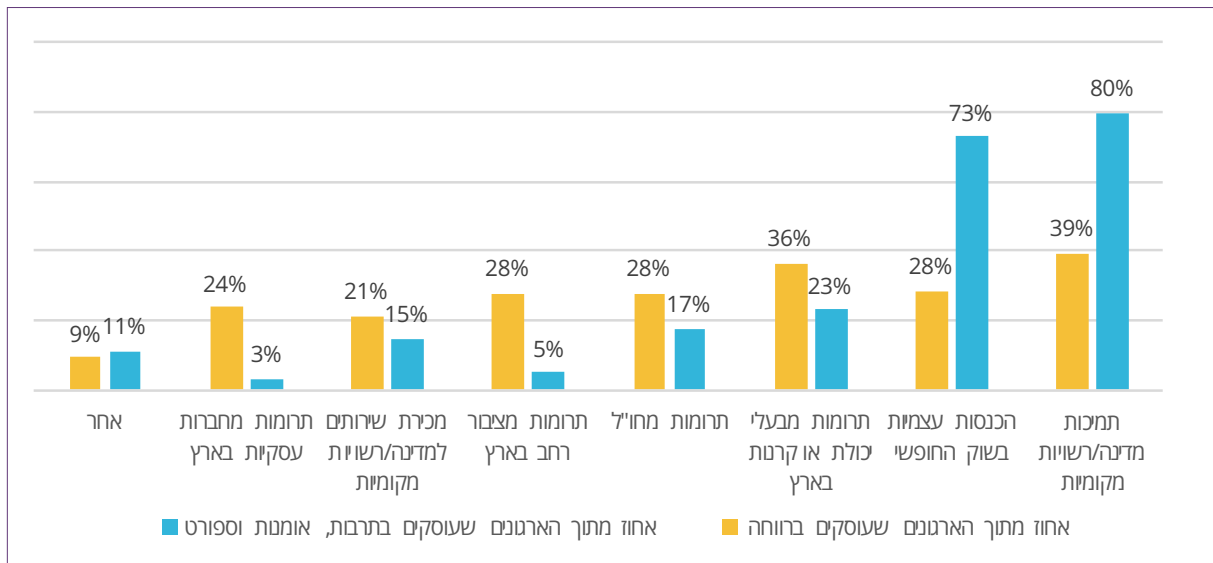

* התשובות מסתכמות ליותר מ-100% משום שניתן היה לבחור יותר מתשובה אחת

2. חשוב לציין שכמעט מחצית מהמשיבים לסקר עוסקים גם בתרבות.

מרבית הארגונים (גדולים וקטנים) מציינים את התמיכות מהמדינה ואת ההכנסות העצמיות כמקורות ההכנסה העיקריים שלהם. יחד עם זאת, ניכרים הבדלים במקורות ההכנסה של ארגונים קטנים וגדולים. למשל, תרומות מחו"ל ותרומות מקרנות ובעלי יכולת בארץ הם מקורות הכנסה עיקריים של 39% ו-38% מהארגונים הגדולים לעומת 23% ו-26% מהארגונים הקטנים (בהתאמה). חשוב לציין שבממוצע, ארגונים גדולים סימנו יותר מקורות הכנסה מארגונים קטנים (השאלון אפשר לסמן עד 3 מקורות הכנסה), והבדל זה בדפוס ההשבה מסביר חלק מהפער הנ"ל. אך לעומת זאת, הממצא המעניין לפיו, יותר ארגונים קטנים נסמכים על תרומות מהציבור הרחב (24% מהארגונים הקטנים לעומת 15% מהארגונים הגדולים), הוא משמעותי במיוחד לאור ההבדלים בדפוס ההשבה. ועוד נקודה מעניינת: מבין סוגי ה"אחר" שציינו הארגונים, בולטים במיוחד "דמי החבר" שציינו על ידי ארגונים קטנים.

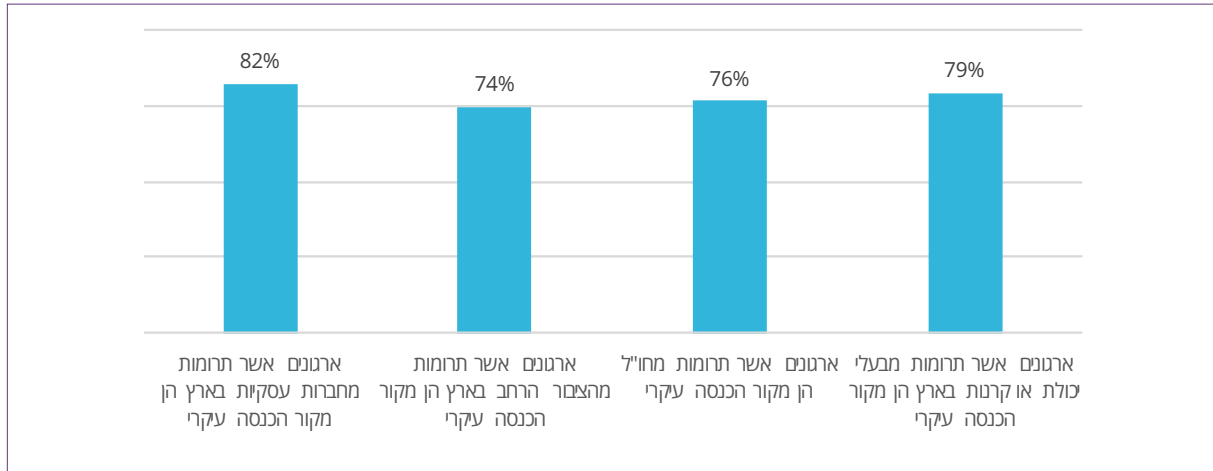
14. מהם מקורות ההכנסה העיקריים של הארגון? ארגונים העוסקים ברווחה, ובתרבות, אומנות וספורט

* n = 152 רווחה * n = 144 תרבות

שתי קבוצות הארגונים הגדולות מבין הארגונים המשיבים, הן קבוצת הארגונים העוסקים ברווחה, וקבוצת הארגונים העוסקים בתרבות (כל אחד משדות הפעילות נבחר כתחום עיקרי על ידי כמעט מחצית מהמשיבים). בעוד שהרוב המכריע של ארגונים העוסקים בתרבות נסמך על תמיכות ממשלה (80% מהארגונים) והכנסות עצמיות בשוק החופשי (73%), בארגונים העוסקים ברווחה יש שונות גדולה יותר בין הארגונים, ונראה שארגוני רווחה שונים נסמכים על מקורות הכנסה שונים. המשמעות היא שהסיוע לארגונים העוסקים ברווחה צריך להיות דיפרנציאלי ומגוון יותר, בעוד שהסיוע לארגונים העוסקים בתרבות יכול להיות ממוקד ואחיד יותר.

15. האם הצטמצמו התרומות בארגונים שעבורם תרומות הן מקור הכנסה עיקרי?

* n = 299

אמנם ניכרים מאמצים של תורמים פרטיים וחברות עסקיות לסייע לארגונים חברתיים להתמודד עם משבר נגיף הקורונה באמצעות הזרמת תרומות לצרכי חירום; אולם, מבין הארגונים שתרומות הן מקור הכנסה עיקרי עבורם אחוז גבוה מאוד של ארגונים ציין שהיקף התרומות בארגון הצטמצם למדי או שאף הצטמצם מאוד בגלל משבר הקורונה.

82% מהארגונים אשר נסמכים על תרומות מהמגזר העסקי כמקור הכנסה עיקרי, מדווחים על צמצום בהיקף התרומות (רובם המכריע של הארגונים עוסק ברווחה);

79% מהארגונים הנסמכים על תרומות מקרנות ומבעלי יכולת (ארגונים העוסקים בתרבות, ברווחה ובחינוך) מדווחים על צמצום בהיקפי ההכנסות מתרומה.

76% מהארגונים הנסמכים על תרומות מחו"ל (ארגונים העוסקים בעיקר בחינוך ומחקר, תרבות ודת), מדווחים על צמצום בהיקפי ההכנסות מתרומה.

74% מהארגונים הנסמכים על תרומות מהציבור הרחב (ארגונים הפועלים במגוון התחומים) מדווחים על צמצום בהיקפי התרומה.

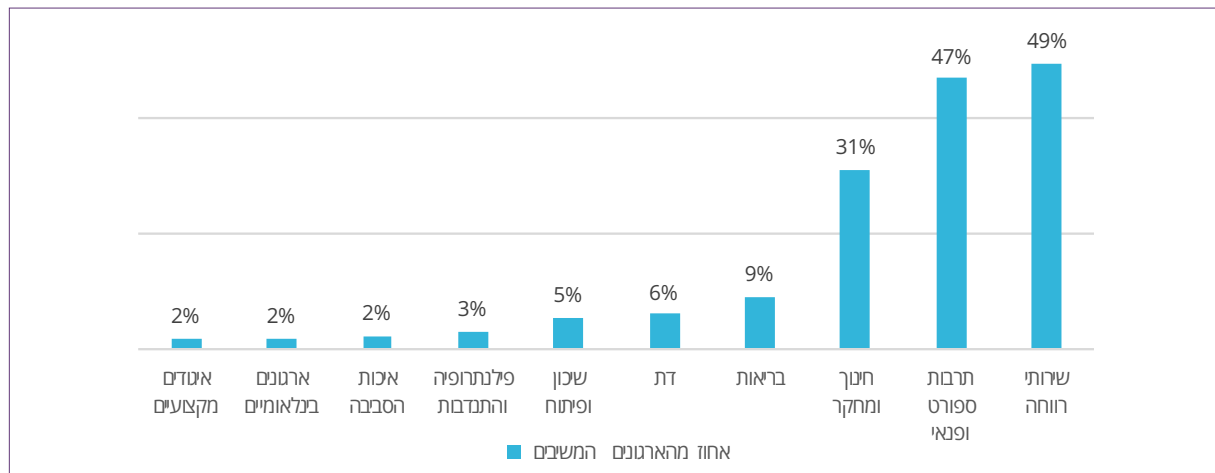
שאלת הייצוג

הארגונים המשיבים לסקר לא נדגמו מראש כמדגם מייצג מבחינה סטטיסטית של ארגוני המגזר השלישי, אלא היו מדגם מקרי. יחד עם זאת, על מנת לקבל תמונה בדיעבד, באשר למידה שבה הארגונים הללו מייצגים את תמהיל ארגוני המגזר השלישי, נערכה השוואה בין מאפייני המשיבים על הסקר ובין נתונים המתפרסמים לציבור הרחב באתר גייסטאר אודות כלל ארגוני המגזר השלישי. ההשוואה נערכה בשלושה תחומים עיקריים: פריסה לפי הכנסות, שנת הקמה ותחום פעילות:

מאפיין	גייסטאר	משיבים לסקר מנהיגות אזרחית
מספר ארגונים	13,081	308
קריטריון להיכללות	עמותות וחלצ"ים בעלי אישור ניהול תקין ומגישים דוחות תקופתיים (אינדיקציה לפעילות).	עמותות וחלצ"ים אשר השיבו מרצונם לסקר.
חציון שנת הקמה	2001	2000
טווח הכנסות	100-0 מיליון ₪	100-0 מיליון ₪
חציון הכנסות	0.7 מיליון ₪	1.8 מיליון ₪
חמשת תחומי הפעילות הגדולים לפי סדר יורד	<ul style="list-style-type: none"> דת חינוך תרבות רווחה בריאות 	<ul style="list-style-type: none"> רווחה תרבות, ספורט ופנאי חינוך ומחקר בריאות דת

מבחינת מאפייני הכנסות, במדגם יש ייצוג הולם מבחינת טווח ההכנסות, אולם, יש ייצוג יתר לארגונים בעלי הכנסות גדולות, וזאת על פי חציון ההכנסות. מבחינת שנת הקמה, במדגם יש ייצוג הולם לפריסת שנת ההקמה של הארגונים.

16. מהם תחומי הפעילות העיקריים של הארגון?

* התשובות מסתכמות ליותר מ-100% משום שניתן היה לבחור יותר מתשובה אחת

מהשוואה של פריסת תחומי הפעילות בקרב הארגונים במדגם (המשיבים לסקר) כפי שעולה מן התרשים, לזו של הארגונים בגייסטאר עולה שבמדגם יש ייצוג יתר לארגונים העוסקים ברווחה (49% מן המדגם לעומת 15% בגייסטאר); וכן ייצוג יתר לארגונים העוסקים בתרבות, ספורט ופנאי (47% מן המדגם לעומת 17% בגייסטאר); ייצוג חסר לארגונים

העוסקים בדת (6% מן המדגם לעומת 15% בגיידסטאר); וייצוג הולם לארגונים העוסקים בחינוך ומחקר (31% מן המדגם בדומה ל-30% בגיידסטאר)³.

יתכן שהארגונים שבחרו לענות לסקר הם ארגונים שנתקלו ביותר קשיים בשל המשבר ולכן היה חשוב להם לדווח עליהם. מן הכיוון השני, יתכן שארגונים אשר נמצאים במצב אנוש לא מסוגלים אפילו להפנות משאבים למענה על סקר. כמובן שאין דרך לדעת לכאן או לכאן.

לסיכום, המדגם אמנם איננו מדגם מייצג על פי כל הכללים הסטטיסטיים, אך הוא משקף במידה טובה את מצבם הקשה של ארגוני המגזר השלישי לנוכח משבר נגיף הקורונה.

3. 60% מן הארגונים בסקר סימנו שני תחומי פעילות עיקריים. בגיידסטאר רק 20% מן הארגונים משוייכים ליותר מתחום פעילות אחד.